

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน (ฉบับที่ 8) ให้ความสำคัญกับสังคมอย่างเด่นชัด โดยการมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา คือเน้นการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ควบคู่กับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคม และเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่นชนบท เพื่อให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง และทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2541: 53)

ผลจากการพัฒนาของประเทศไทย เพื่อให้ก้าวขึ้นทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว คือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม ความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้น มีความทันสมัยมากขึ้น สาธารณูปโภคพร้อมเพริศครบครันไม่น้อยหน้าประเทศที่พัฒนาแล้ว รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น แต่ยังคงปรากฏปัญหาหลายประการ เช่น ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งด้านเงินทุนและเทคโนโลยี การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม ความแตกต่างและช่องว่างระหว่างประชาชนในสังคมยังปรากฏให้เห็นเด่นชัด ความต่างระหว่างคนร่ำรวยกับคนยากจนยังเป็นเส้นขนานและยาวไกลคนละขั้ว ความไม่สมดุลในการพัฒนาในแต่ละภาคและระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท ความไม่เสมอภาคของสังคม ประชาชนขาดสวัสดิการและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสิ่งสำคัญที่ยังคงอยู่ก็คือ “ความไม่รู้” ในข้อมูลข่าวสาร และในแง่มุมต่าง ๆ ที่ชาวชนบทยังคงประสบอยู่ แม้ว่าการสื่อสารมวลชนจะขยายวงครอบคลุมส่วนต่าง ๆ ของประเทศอย่างกว้างขวางแล้วก็ตาม

หากจะพิจารณาถึงสาเหตุที่จะพบว่าในช่วงเวลาเริ่มแรกของการพัฒนานั้น สื่อที่ใช้อยู่ในประเทศไทยขณะนั้น จะจำกัดขอบเขตอยู่แต่เฉพาะ “การสื่อสารมวลชนที่มีขนาดใหญ่และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่” ซึ่งเป็นสื่อที่ก่อตัวมาจากสังคมตะวันตกเท่านั้น ด้วยสาเหตุที่สื่อเหล่านี้มีความสามารถครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางทั่วประเทศ โดยเฉพาะสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งมีราคาถูก หาซื้อได้ง่าย พกพาไปมาสะดวก สามารถรับฟังร่วมกับการทำงานอย่างอื่นได้อย่างดี แม้สื่ออื่น ๆ ซึ่งเป็นสื่อมวลชนสมัยใหม่ก็ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายโดยทั่วไป ดังนั้นการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ ความบันเทิงทั้งหลายในช่วงดังกล่าว จึงเป็นลักษณะของการสื่อสารแบบทางเดียว (one-way - communication)

ซึ่งผู้ส่งสารใช้เพื่อถ่ายทอด ชักจูง โน้มน้าวให้ผู้รับสารคล้อยตามเพียงฝ่ายเดียว การสื่อสารด้วยวิธีนี้จึงมักมีเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องสูง ผู้ส่งสารสามารถครอบงำความคิดเห็นของผู้รับสารได้ โดยผู้รับสารไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการใดๆ นอกจากรับข่าวสารข้อมูลและความบันเทิงอื่น ๆ โดยมีโอกาสคล้อยตามได้มาก ซึ่งจริงอยู่ที่สื่อสมัยใหม่เหล่านี้มีคุณูปการอย่างยิ่งในการพัฒนาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร สามารถขยายโลกขยายสิ่งแวดลอมรอบตัวของบุคคลให้กว้างขวางออกไปได้ จนเรียกว่า “ไร้พรมแดน” แต่โทษมหันต์ของสื่อสมัยใหม่เหล่านี้ก็มีอยู่มากไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เคยมีอยู่เดิม เนื้อหาสาระที่ติดมากับสื่อสมัยใหม่ไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในชนบท กระตุ้นให้คนบริโภคจนเกินขีดความสามารถของตนเอง จนอาจก่อให้เกิดเหตุอาชญากรรมหรือประพฤติดังปฏิบัติในทางที่สังคมหรือกฎหมายไม่ยอมรับ เพื่อให้ได้มาซึ่งสนองความอยากได้ที่เกินขีดความสามารถของตน

Defleur (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ; 2539: 182) นักสื่อสารมวลชนที่มีชื่อเสียงมากท่านหนึ่งได้สรุปโทษภัยของสื่อมวลชนสมัยใหม่เอาไว้ว่า “ลดระดับ” วัฒนธรรมของประชาชนให้ตกต่ำลง เพิ่มอาชญากรรมมากขึ้น เพราะการกระตุ้นให้เกิดความโลภทำให้จริยธรรมของสังคมเสื่อมโทรมลงทุกที และก่อกำเนิดความริเริ่มสร้างสรรค์ของประชาชน”

เมื่อผลของการพัฒนาจากสื่อสมัยใหม่เป็นเช่นนี้ ทำให้นักการสื่อสารมวลชนตรวจสอบความจริงในเรื่องนี้ โดยในการประชุมนโยบายการสื่อสารระดับประเทศครั้งที่ 1 (พ.ศ.2507) เริ่มมีข้อทักท้วง เรื่องปัญหาเอกลักษณ์ไทย อันอาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากการแพร่หลายขยายตัวของสื่อมวลชนที่ไทยรับเอาของตะวันตกมาอย่างเต็มที่ทั้งรูปแบบ และเนื้อหา พร้อมกันนั้นเองก็ได้มีความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เริ่มต้นจากรากฐานความเป็นจริงของสังคมไทยเอง เช่น แนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง การพัฒนาแนวศาสนา - วัฒนธรรม การพิจารณาปรับเปลี่ยนเนื้อหาที่ใช้กับสื่อสมัยใหม่ด้วยคุณค่าแห่งความเป็นไทย เป็นต้น

Bennette (1989) นักการศึกษาและนักสื่อสารมวลชนที่มีความสนใจในปัญหาของโลกที่สามเป็นพิเศษ ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการนำสื่อมาใช้ในการพัฒนาไว้ว่า จะต้องคำนึงถึงหลักการดังนี้ คือ :-

1. สื่อนั้นต้องมีมนุษยธรรม หมายความว่า การใช้สื่อนั้นต้องถือเอาคนเป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

2. การจัดทำสื่อต้องเริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี เช่น ด้านการผลิตสื่อ ควรใช้วัสดุจากท้องถิ่น เทคโนโลยีจากท้องถิ่น เพื่อตลาดท้องถิ่น ลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน จะช่วยป้องกันปัญหาการพึ่งพาและการครอบงำจากภายนอก ทำให้สื่อมวลชนในแต่ละชุมชนมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ไม่ลืมหืมตัวเอง ไม่ลืมหืมชุมชน

3. การใช้สื่อต้องช่วยให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบบคุณค่าอันดีงามที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปในทางที่สอดคล้องกับคุณค่าดั้งเดิม

4. การใช้สื่อนั้นจะต้องช่วยให้ผู้รับสามารถเข้าใจปัญหาสภาพแวดล้อมของตัวเอง ซึ่งเป็นก้าวสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง

5. การใช้สื่อจะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ “ความเป็นชุมชน” อย่างแท้จริง และในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น เช่น การมีธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่มุ่งส่งเสริมบำรุงให้คนภายในชุมชนและระหว่างชุมชนมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เมื่อมีการใช้สื่อมวลชนที่ทันสมัยแล้ว การสื่อสารนั้นก็ควรจะถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างสมานฉันท์ในหมู่ประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

การจะตัดสินใจว่าจะใช้สื่อชนิดใดเป็นสื่อในการพัฒนานั้น ต้องพิจารณาปัจจัยพื้นฐานทางสังคมบางประการ เช่น ลักษณะความสอดคล้องกับการเปิดรับสื่อของประชาชน ใช้สื่อที่ชุมชนมีอยู่ สอดคล้องกับความเป็นจริง ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี แนวทางการดำเนินชีวิตและความสมานฉันท์ของคนในชุมชนด้วย

การใช้สื่อผสม เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โปสเตอร์ จดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ วิทยุทัศน์ หรืออื่น ๆ ล้วนแต่มีศักยภาพและข้อจำกัดในตัวเอง อาทิ คุณภาพของสื่อ ความนิยมของผู้รับสาร ช่องว่างทางความคิดระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร งบประมาณในการจัดทำสื่อ การเข้าถึงได้กับวัฒนธรรมของชุมชน

ด้วยเหตุที่ในแต่ละท้องถิ่นยังมีสื่อพื้นบ้าน หรือสื่อประเพณีที่เป็นสื่อดั้งเดิมที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งต่อการสื่อสารในชุมชนและยังเป็นที่ยอมรับของประชาชน เช่น “หนังตะลุง” ของภาคใต้ “เพลงขอ” ของภาคเหนือ “ลำตัด” ของภาคกลาง และ “หมอลำ” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่เหมาะสมและสามารถนำมาใช้ใน

การพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังคำกล่าวของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ ว่า “สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมจากคนหมู่มาก และสามารถแสดงได้บ่อย ๆ เปิดโอกาสให้คนดูได้มีส่วนร่วมได้มาก ตลอดจนสามารถเปิดโอกาสให้สอดแทรกข่าวสารตามที่ต้องการได้” นอกจากนี้ ปารีชาติ ยุทธะพาทีกุล (2538: 5) กล่าวถึงสื่อพื้นบ้านว่ามีผลในการจูงใจ มีความใกล้ชิดกับประชาชนและสอดคล้องกับวัฒนธรรม สามารถปรับเปลี่ยนและประยุกต์การแสดงให้เห็นเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐจึงเริ่มให้ความสนใจที่จะนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ แก่ประชาชน ทั้งนี้เพราะสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการพัฒนาชนบท

แม้ว่าจะได้มีหน่วยงานบางแห่ง เห็นความสำคัญและประโยชน์ของสื่อพื้นบ้าน และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานบ้างแล้ว แต่ก็ยังคงมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่การใช้สื่อพื้นบ้านจะเป็นการใช้เพื่อความบันเทิงและความสนุกสนาน หรือจำกัดอยู่ในแวดวงวิชาการเท่านั้น ดังได้กล่าวแล้วว่าความนิยมในเรื่องสื่อมวลชนในสมัยเริ่มแรกของการพัฒนานั้น ให้ความสำคัญกับสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ซึ่งมีศักยภาพถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วและครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมาก ทำให้สื่อพื้นบ้าน หรือสื่อบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย ส่งผลให้สื่อพื้นบ้านมีสถานภาพและประสบปัญหา ดังนี้ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2530: 1 - 8)

1. สื่อพื้นบ้านยังไม่ได้รับการอนุรักษ์ ประยุกต์ และพัฒนาอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร ทำให้สื่อพื้นบ้านยังเป็นศิลปะที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยใหม่ และในสังคมนานาชาติ โดยภาพรวมแล้ว สื่อพื้นบ้านของไทยยังมีได้ยกฐานะขึ้นเป็นสื่อประจำชาติ และสื่อกลาง ทั้งที่มีคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ไม่แพ้สื่อประจำชาติและสื่อสากลทั้งหลาย

2. ศิลปินพื้นบ้านส่วนใหญ่ยังอยู่ในฐานะศิลปินสมัครเล่นมากกว่าที่จะเป็นศิลปินอาชีพ ทั้งนี้เพราะยังไม่เป็นที่นิยมในสังคมมวลชน สืบเนื่องจากการประยุกต์และการพัฒนาที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งขาดการส่งเสริมสนับสนุนที่เพียงพอจากสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน

3. ศิลปินพื้นบ้านบางส่วนยังมิได้มีความตระหนักในฐานะบทบาทและอิทธิพลของตนที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการดำรงไว้ซึ่งความเป็นสังคมไทย และความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม เหตุผลที่

สำคัญคือ หน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่มิได้เห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน ตลอดจนยังมีได้หันมาใช้สื่อพื้นบ้านในการสื่อสารมวลชน การประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

สื่อพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในสังคมที่อยู่มานานแต่ดั้งเดิม ก่อนที่จะเกิดสื่อมวลชนสมัยใหม่เสียอีก มีบทบาทในการให้ความบันเทิงอยู่แล้ว จึงเป็นสื่อที่สามารถใช้ชักจูงใจด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผลทางวิชาการ ซึ่งทำให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตามได้โดยไม่รู้สีกตัว มีความใกล้ชิดกับชุมชนในเรื่องของแนวคิดและภาษาที่ใช้ จึงสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาต่าง ๆ ให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยในท้องถิ่นภาคใต้นั้น จะพบว่า หนังสือตลกเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังที่ บุญธรรม เทอดเกียรติชาติ (2522: 13) กล่าวไว้ว่า “หนังสือตลกจัดได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีอิทธิพลที่สุดในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง กระบี่ สงขลา และสตูล ส่วนในจังหวัดอื่น ๆ นั้น หนังสือตลกจะมีอิทธิพลในบางสถานที่และกับบุคคลบางกลุ่ม คือ สถานที่ใดที่มีคนช่างพูด ช่างวิจารณ์ เป็นผู้นำคนอื่น ๆ สถานที่เหล่านั้นจะได้รับอิทธิพลของหนังสือตลกมาก ประชาชนในภาคใต้อาจมีความเชื่อถือและชื่นชอบหนังสือตลกกว่าสื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ประชาชนยอมรับว่า นายหนังสือตลกเป็นทั้งนักปราชญ์ นักการเมือง นักศาสนา และนักการศึกษาของท้องถิ่นอีกด้วย โดยที่ในปัจจุบันหนังสือตลกเกือบทุกคณะจะพยายามแสดงหนังสือตลกให้เป็นศิลปะที่สะท้อนปัญหาของท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะประชาชนไม่นิยมเรื่อง คิด ๆ ผืน ๆ อย่างสมัยก่อน”

ชื่อของหนังสือตลกมักจะได้อินควบคู่กับมโนहरาและเพลงบอกเสมอ สำหรับในปัจจุบันนี้เกือบกล่าวได้ว่า ศิลปะการแสดงของชาวภาคใต้อย่างคงแพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวบ้านชาวเมืองภาคใต้แทบทุกจังหวัดก็คือหนังสือตลกนี้เอง จังหวัดในภาคใต้โดยเฉพาะนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง พัทลุง ชุมพร ยังคงพบเห็นค่อนข้างสูง การแสดงชนิดนี้ผูกพันอยู่กับชีวิตของชาวบ้านอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ เมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ก็มักจะมีหนังสือตลกมาแสดงอยู่ด้วยเสมอ งานหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่มีหนังสือตลกแสดงมักจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านว่า งานนั้นจืดจาง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งชี้ให้เห็นอนาคตของหนังสือตลกได้อย่างแจ่มชัดว่า หนังสือตลกยังคงได้รับความนิยมชมชอบจากชาวบ้านอยู่อย่างกว้างขวางไม่แพ้ยุคสมัยที่ผ่านมา (ชวน เพชรแก้ว, 2539: 5)

ปัจจุบัน ถือว่าหนังสือตลกเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมสูงสุดในภาคใต้ และเหมาะที่จะใช้เป็นสื่อในการพัฒนาคุณภาพประชากรในท้องถิ่น หากรัฐบาลจะนำหนังสือตลกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมให้มากกว่านี้ก็ย่อมทำได้ง่าย และได้ผลอย่างแน่

นอน ปัจจุบันรูปแบบการแสดงของหนังตะลุงเปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือมีรายการวิทยุที่ถ่ายทอดการแสดงหนังตะลุง และสถานีโทรทัศน์บางสถานีก็จัดให้มีรายการแสดงหนังตะลุงเป็นประจำทุกสัปดาห์ รายการที่จัดขึ้นเหล่านี้ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมาก และรายการหนังตะลุงที่ส่งผ่านวิทยุหรือโทรทัศน์ก็ได้รับความนิยมจากประชาชนแตกต่างกันไปตามคณะหนังตะลุง (ปารีชาติ ยุทธะพาทีกุล, 2537: 8)

รายการแสดงหนังตะลุงทางวิทยุหรือโทรทัศน์ดังกล่าว จึงนับเป็นการผสมผสานศักยภาพของสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับสื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เป็นการนำเอาจุดเด่นของสื่อมวลชนสมัยใหม่ ซึ่งมีคุณประโยชน์หลายด้าน เช่น มีศักยภาพในการถ่ายทอดข่าวสารได้สูงและรวดเร็ว ครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวาง มีอำนาจในการชักจูงโน้มน้าวใจสูง ส่วนสื่อพื้นบ้านนั้นที่เห็นเด่นชัดคือ จะมุ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีเนื้อหาและวิธีการแสดงออกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในท้องถิ่น นับว่าทั้งสื่อมวลชนสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้านมีการปรับตัวเข้าหากันทั้ง 2 ฝ่าย โดยสื่อมวลชนสมัยใหม่ เช่น วิทยุโทรทัศน์ ก็ปรับเปลี่ยนให้สถานีของตนเป็นช่องทางถ่ายทอดสื่อพื้นบ้านหนังตะลุง จากเดิมที่เคยต้องขึงจอฉายกลางแจ้งอย่างเดียว ส่วนหนังตะลุงเองก็ปรับเนื้อหาให้เข้ากับสื่อสมัยใหม่บ้าง โดยการสอดแทรกเอาแนวคิดต่าง ๆ หรือเรื่องราวที่อยู่ในสังคมปัจจุบัน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ปัญหาสังคม เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยลีลาเฉพาะตัวของนายหนังแต่ละคน

การใช้สื่อพื้นบ้านหนังตะลุงตามแนวทางดังกล่าว จึงนับเป็นการใช้สื่อของชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน และโดยชาวบ้าน ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้นำสื่อหนังตะลุงนี้มาใช้เป็นสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าสื่อพื้นบ้านหนังตะลุงจะมีบทบาทในการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่จากการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ พบว่ายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ที่ใช้สื่อหนังตะลุงเพื่อการพัฒนา และแนวทางการดำเนินงาน รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดหมวดหมู่ของบทหนังตะลุงที่ใช้เพื่อการพัฒนาอย่างจริงจัง จึงทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทสำคัญของสื่อหนังตะลุง ซึ่งเป็นทั้งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่โดดเด่นของภาคใต้ และเป็นสื่อสารมวลชนท้องถิ่น และมุ่งมั่นที่จะศึกษาและรวบรวมข้อมูลดังกล่าว โดยมุ่งศึกษาเฉพาะหน่วยงานของรัฐในภาคใต้ ที่ใช้หนังตะลุงเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ในช่วงปีงบประมาณ 2538 - 2540 (ตุลาคม 2537 - กันยายน 2540) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

ได้ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของสื่อหนังสือตลิ่ง ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ และเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานและผู้สนใจที่จะนำสื่อหนังสือตลิ่ง หรือสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ มาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย ✓

1. เพื่อสำรวจหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ ที่ใช้หนังสือตลิ่งเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ในช่วงปีงบประมาณ 2538 - 2540
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานในการใช้หนังสือตลิ่งเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐในทุกจังหวัดภาคใต้ที่มีการนำหนังสือตลิ่งมาใช้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน
3. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือตลิ่งโดยศึกษาประเด็นการนำเสนอ แนวทางการสื่อสารและกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจ

1.3 นิยามคำศัพท์

หน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ หมายถึง หน่วยงานราชการที่เป็นตัวแทนของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในส่วนกลาง ที่แยกออกไปตั้งที่ทำการอยู่ในภาคใต้

หนังสือตลิ่ง หมายถึง ศิลปะการแสดง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในภาคใต้ เรียกได้ว่าเป็นสัญลักษณ์เด่นของวัฒนธรรมคนไทยภาคใต้อย่างหนึ่ง โดยในการแสดงจะมีการเชิด “ตัวหนัง” และพากษ์หนัง โดยที่ “นายหนัง” จะวางตัวหนังซึ่งมีลักษณะแบนราบทาบกับจอผ้า มีแสงไฟมาจากด้านหลังตัวหนัง ทำให้ปรากฏภาพขึ้นอีกด้านหนึ่งของจอ

ตัวหนัง หมายถึง ภาพตัวละครในหนังสือตลิ่ง สร้างมาจากหนังสัตว์ ซึ่งเกรียมจนมีสภาพเป็นแผ่นเรียบ แล้วนำไปตัด ฉลุ และแกะเป็นรูปร่างมีสวดลายประกอบ

นายหนัง หมายถึง หัวหน้าและผู้จัดการของคณะหนังสือตลิ่ง และเป็นหัวใจของการแสดงด้วย นายหนังส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย เป็นชาวภาคใต้ มักมีคุณสมบัติพิเศษที่เป็นที่นิยมชมชอบกัน ได้แก่ เสียงดี แต่งกลอนได้ดี ตลกเก่ง และที่สำคัญคือ มีปฏิภาณดี มีไหวพริบที่จะทำให้เรื่องน่าติดตามได้ตลอด

เทปเสียงหนึ่งตะลุง หมายถึง เทปเสียงบันทึกการแสดงของคณะหนึ่งตะลุง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ

รูปแบบ หมายถึง ชนิดของการนำเสนอ (Presentation Style) ของเทปเสียง หนึ่งตะลุง เช่น เป็นกลอนหนึ่งตะลุง หรือหนึ่งตะลุงเรื่อง

เนื้อหา (Content Appeal) หมายถึง ประเด็นการนำเสนอของสาร แนวทางการสื่อสาร และการใช้กลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจในสารที่หน่วยงานภาครัฐใช้ในเทปหนึ่งตะลุง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ศึกษาเฉพาะหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ ที่ใช้เทปเสียงหนึ่งตะลุง เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในช่วงปีงบประมาณ 2538 - 2540 (ตุลาคม 2537 - กันยายน 2540)
2. ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานในการใช้หนึ่งตะลุง เป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ และนายหนึ่งตะลุงที่เข้าร่วมดำเนินการ
3. ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาหนึ่งตะลุง จากบทหนึ่งตะลุงที่ถอดความจากเทป บันทึกเสียงจำนวน 34 ม้วน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงประเภทของหน่วยงานภาครัฐในภาคใต้ที่ใช้หนึ่งตะลุง เป็นสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงานในการขอใช้ สื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาต่อไป

2. ทำให้ทราบแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานในการใช้หนังสือเพื่อ
การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ ที่
จะนำมาใช้ต่อไป

3. ทำให้ทราบประเภทเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของหนังสือที่หน่วยงาน
ภาครัฐใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการ
ปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของผู้รับ

4. ผลการวิจัยทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้านประเภทหนังสือ
ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของหนังสือในการมีส่วนร่วมเพื่อ
การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาต่าง ๆ

5. เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปวางแผนการใช้
สื่อหนังสือหรือสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา

6. ทำให้ได้แนวคิดในการกำหนดความร่วมมือและการประสานงาน
ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการใช้หนังสือหรือสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ ในการพัฒนา
ประเทศต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย